

ДО ПИТАННЯ ПРО РЕАЛЬНИЙ СТАН НАВЧАННЯ ОСІБ З ВАДАМИ СЛУХУ В УКРАЇНІ

Адамюк Наталія Борисівна

Інститут спеціальної педагогіки АПН України.

Київ, вул Берлінського, 9.

Система навчання і виховання дітей з порушеннями слухової функції є невід'ємною складовою єдиної системи освіти, яка в нашій державі унормована законодавчо. В Україні десятиріччями стабільно діє чітка, досить розгалужена порівняно із закордоном, диференційована система спеціальних навчально-виховних закладів для осіб з порушеннями слуху. На даний час це 58 шкіл (32 школи для глухих та 26 шкіл для слабочуючих дітей), в якому навчаються біля восьми тисяч учнів, та 20 дошкільних закладів, в яких названі особи дотримуються принципу неперервності, здобувають відповідний освітній рівень, в подальшому і певний рівень професійно-трудової підготовки. Не слід забувати про те, що діти з порушеннями слуху починають інтегруватися в загальноосвітні масові дошкільні та шкільні заклади, кількість таких осіб поки що для нас залишається невідомою.

В минулому масовим, а тепер поодиноким явищем стає факт прийому дитини з порушенням слуху в школу без проходження дошкільної підготовки, але все ж такі поодинокі факти існують, що говорить про недостатність роботи медичних закладів, функцією яких є постановка кожної дитини на облік та її обов'язкове обстеження на предмет визначення стану слуху. Також таке упущення можна пояснити відсутністю кваліфікованих кадрів, зокрема психологів на селі, саме там, де зустрічаються такі факти, коли не проводиться відповідна робота з батьками таких дітей.

Окрім того, слід зауважити, що мають місце і такі факти, коли діти з дитячих садочків приходять у школу із запізненням у віці і отримують статус переростків. Таким дітям вкрай важко адаптуватися до контингенту класу, що є додатковою психологічною травмою. Батьки, занадто опікаючи своїх дітей через свою

непоінформованість, а часом і через „м'яке нав'язування” з боку персоналу дитячого закладу, залишають їх ще на рік-два довше „побути у дитинстві”, не усвідомлюючи майбутніх негативних наслідків.

В минулому нами було зауважено про обережне застосування самого поняття „інтеграція” та застосування його на практиці. Надзвичайно модним, інакше не назвати, стало явище записування батьками дітей з незначними залишками слуху та несформованим фразовим мовленням у школи для слабочуючих дітей, а то й у масові школи. Педагоги спецшкіл для глухих дітей з прикрістю констатують щорічне зменшення кількості першокласників саме з цієї причини. А спецшколи для дітей зі зниженим слухом, навпаки, мають приріст в цьому плані. На жаль, ні школи, ні батьки глухих дітей, ні самі діти від цього не виграють, бо:

- спецшколи для слабочуючих дітей з часом можуть перетворитися на практиці у спецшколи для глухих дітей за фактом (Чи не тому назву „спецшкола для слабочуючих чи (в минулому) туговухих дітей” стали перейменовувати на „спецшколу для дітей з вадами слуху” та „спецшколу для дітей зі зниженим слухом”? Хто тут визначає: наскільки знижений слух?);

- знижується ефективність самого процесу навчання, оволодіння усним мовленням, розвитком пристосування значних залишків слуху до мовного середовища і рівень грамотності через знаходження у класі дітей з різним станом слуху, мовлення і когнітивного розвитку (бо сурдопедагоги змушені працювати більше або з „відстаючими дітьми”, або з „авангардом” класу, внаслідок чого в першому варіанті сильні діти, здебільшого слабчучі, недоотримують повного обсягу знань і, мимоволі, формують пасивне ставлення до навчання, або, в другому варіанті, – глухі діти випадають з поля зору активної уваги сурдопедагога, що з часом може привести, в гіршому випадку, до отримання ними „ярлика” розумової відсталості у формі дебільності чи затримки психічного розвитку або, у кращому випадку, отримання пропозиції про переведення у спецшколу для глухих дітей, що насправді не є кращим випадком, бо і в спецшколі для глухих дітей переведена дитина відрізнятиметься від своїх ровесників саме педагогічною занедбаністю;

- батьки слабочуючих і навіть глухих дітей поступово втрачають віру у ефективність системи спеціальної освіти. Прикладом і засторогою стають факти переведення батьками непідготовлених слабочуючих дітей методом „інтеграції” вже в масові школи, що теж, з часом, закінчується поверненням дитини у спеціалізований заклад.

Ми вважаємо, що тут є дві причини такого становища. Перша причина – це відсутність Інформаційного центру для батьків нечуючих дітей, де вони могли б отримати повну інформацію щодо різних форм і методів роботи з дітьми та практично-дієву консультацію від високоосвічених фахівців. На базі цього центру може діяти „Школа батьків”, де батьки з сурдопедагогами можуть працювати над когнітивним розвитком дитини спільно. За умови позитивних результатів цієї спільної роботи і відповідності розумового та мовного розвитку дитини до вікової періодизації стає можливою підготовка дитини до інтегрованого чи інклюзивного навчання в масових школах. Друга причина – це результат роботи ПМПК, яка не враховує всіх нюансів розвитку певної дитини. Саме на ПМПК лежить велика відповідальність за правильний підбір відповідного навчального закладу для конкретної дитини. Окрім того, варто через певний проміжок часу знову перевірити дитину: можливо, вона вже не відповідає умовам, в яких перебуває на даному етапі, і отже, треба робити зміни. Так, зараз право вибору стоїть за батьками, котрі, як ми бачимо, слабо інформовані про перспективний простір, чого не можна сказати про фахівців. Можливо треба переглянути вимоги щодо кадрового забезпечення ПМПК. Однозначно у складі комісії має бути психолог з числа нечуючих осіб або психолог з досконалим володінням жестової мови.

Відповідно до статті 23 Закону України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”, яка визначає дактильно-жестову мову як засіб навчання, третій рік поспіль в спецшколах для глухих дітей обов’язковою дисципліною є предмет „Жестова мова”. Програма для 1 – 4 класів з цієї дисципліни складена досвідченим сурдопедагогом київської спецшколи-інтернату для глухих дітей Є.С. Грищенко. Чудовим додатком до цієї програми, і не тільки до ведення цього шкільного предмету, є відеословник жестової мови під

редакцією перекладача-дактилолога вищої категорії Н.В.Іванюшевої, наукового співробітника лабораторії жестової мови Інституту спеціальної педагогіки АПН України. Та треба відзначити, що на вивчення предмету у 3-4 класах відведена лише 1 година на тиждень, а на 1-2 класи по 0,5 годин на тиждень. Очевидно, що цього зовсім недостатньо для вивчення нечуючими дітьми своєї рідної мови. Тим паче обмежувати її вивчення лише молодшою ланкою, адже жестову мову треба застосовувати у середній та старшій ланці на уроках під час пояснення нового матеріалу, оскільки вона допомагає учням сприймати й усвідомлювати його зміст, зрозуміти значення окремих слів та нових виразів, незаних учням, сприяє збагаченню словника. Неоціненою жестова мова є і на етапі закріплення навчального матеріалу, коли за її допомоги систематизуються й узагальнюються нові набуті знання.

Застосування жестової мови на уроках має бути весь час під контролем вчителя. Не може бути мови про те, щоб перекладач-дактилолог (як прозвучало у резолюції „Педагогічних читань” сурдопедагогів України) допомагав шкільному вчителю вести урок, бо увага учнів зосереджуватиметься тільки на перекладачеві, на його руках і його артикуляції. Тоді відпадає потреба у фізичній присутності в класі самого викладача, якого дублює перекладач. Нівелюється і статус класного керівника. Отже, кожний, хто працює в спеціальній школі має досконало знати психологію глухої особистості і вільно володіти мовою жестів – це однозначно.

Присутність перекладача-дактилолога обов'язково потрібна лише на заняттях, які ведуться у вищих навчальних закладах 1-4 рівнів акредитації. Учніві ПТУ чи студенту університету навчатися без його допомоги досить складно, тому і ведення предмету „Жестова мова” у школах протягом всього періоду навчання є на часі. При позитивному вирішенні цього питання випускники шкіл в майбутньому матимуть високий рівень культури жестової мови і фундаментальну підготовку до навчання у вищих навчальних закладах, де, навчаючись у спецгрупах, за допомогою перекладача-дактилолога вільно сприйматимуть весь поданий навчальний матеріал.

Головною проблемою є і залишається підготовка перекладачів-дактилологів до роботи у ВНЗ. Мізерна оплата високоосвічених фахівців не приваблює, а на сурдоперекладачів, яких знайшов ВНЗ, сиплються справедливі скарги від самих нечуючих студентів, яких не задовольняє якість перекладу. Окрім того, слабо підготовлений перекладач не в змозі правильно перекладати специфічні терміни (якими густо насичений весь навчальний матеріал), з'являються локальні або дубльовані жести, які не точно передають зміст терміну. Вихід з цього становища нами бачиться в тому, щоб Українське товариство глухих, яке систематично готує на своїй базі перекладачів-дактилологів, створило своєрідне Бюро перекладу, в якому б всі перекладачі були на обліку. Надати УТОГу право контролю за якістю перекладу, право у певний час проводити атестацію перекладачів-дактилологів на предмет визначення професійної планки, право укладати з ВНЗ договори на їхнє працевлаштування і оплату та залучення до різних заходів деінде.

У наш час особи з особливими освітніми потребами, які мають високі результати в школі, мають право на отримання вищої освіти, що гарантовано рядом законодавчих документів України. Зараз існує порівняно з недалеким минулим широкий спектр спеціальностей, якими можуть оволодіти особи, які мають фізичні вади. Згідно даних, наведених в матеріалах I Всеукраїнської конференції з питання навчання глухих на Україні, яка була проведена у 2000р.[6], кількість глухих з вищою освітою в нашій країні нараховувала біля 398 осіб. За даними УТОГ за шість років кількість нечуючих осіб з вищою освітою зросла і становить тепер 538 осіб [13].

За аналізом опитування дорослих нечуючих в обласних організаціях УТОГ [6] існують дві групи проблем обмеження глухими людьми в отриманні вищої освіти:

1 група – соціальні проблеми – відсутність професійної цілеспрямованої психологічної допомоги молоді з порушеннями слуху. У молоді знижена планка самооцінки, труднощі в спілкуванні, нечіткі життєві плани, орієнтація тільки на вибір робочих спеціальностей, невпевненість в отриманні роботи за фахом після

здобуття вищої освіти. Також треба враховувати труднощі при певних життєвих планах;

2 група - освітні проблеми – низький рівень підготовки осіб з вадами слуху спецшколами порівняно з випускниками масових загальноосвітніх шкіл. Однією причиною цього, ми вже визначали відсутність систематизованого вивчення предмету жестової мови у школі.

На жаль, хоч кількість випускників, які бажають продовжити навчання після школи, зростає – картина вступної кампанії невтішна.

Центральним правлінням УТОГ у березні місяці цього року були розіслані анкети „Обери свій шлях” для випускників спецшкіл-інтернатів з метою визначення:

- на які підприємства хочуть піти випускники шкіл: на державні чи на підприємства УТОГ, яку робітничу спеціальність хочуть обрати;
- який вуз та який майбутній фах обирають ті випускники, які виразили бажання навчатися.

Було надіслано 413 анкет і 50 заявок (як в усній, так і в письмовій формах) від дорослих членів УТОГ, які вирішили здобути вищу освіту. З анкет випускників спеціальних шкіл-інтернатів виявилось, що продовжувати навчання бажають 157 осіб, з них:

- у вищих навчальних закладах 3-4 рівнів акредитації 79 осіб;
- у вищих навчальних закладах 1-2 рівнів акредитації 78 особи.

Навчатися в ПТУ для отримання робітничої спеціальності виявили бажання 134 особи, працювати на державних та приватних підприємствах вирішило 38 осіб, на підприємствах УТОГ 23 особи, і взагалі не визначилося у виборі свого життєвого шляху – 61 особа.

Аналіз анкет показав, що профорієнтаційна робота у спецшколах проводиться вкрай слабо. Випускники шкіл не знали здебільшого, яку спеціальність їм обрати. Деякі керівники шкіл та голови обласних організацій УТОГ навіть робили зауваження апарату ЦП УТОГ щодо ранньої дати збору анкет і пропонували свою дату: кінець травня - початок червня місяця - час, коли

для заочників вже починається вступна кампанія, а для тих, хто вирішив навчатися на денному стаціонарі – пора збору документів та здачі їх в приймальні комісії ВНЗ. Попередній розподіл по вищих навчальних закладах, де створювалися спецгрупи для студентів з вадами слуху, проводило Центральне правління УТОГ шляхом співбесід з абітурієнтами. Навіть тут у багатьох з них не було впевненості щодо правильного вибору майбутнього фаху і ВНЗ. Були випадки, коли умови диктували батьки, які м'яко кажучи, погано знали про освітній рівень своїх дітей. Окрім того, багато абітурієнтів з'являлося до ЦП УТОГ з неповним пакетом документів, були відсутні атестати і медичні довідки або останні неправильно оформлені.

Після закінчення вступної кампанії 2006 року ЦП УТОГ підвело підсумки і виявило, що:

- в університети та інститути вступило – 76 осіб;
- в технікуми та коледжі вступило – 107 осіб;
- в ПТУ вступило – 184 особи.

На виконання пункту 4 Указу Президента України від 1 червня 2005 р №900/2005 „Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями” [2] та згідно з Програмою професійної підготовки інвалідів зі слуху і зору у вищих навчальних закладах I - IV рівнів акредитації, затвердженою спільним наказом Міністерства освіти і науки №764 від 17.11.03 та АПН України №55 від 17.11.03 [9] вийшов наказ №504 Міністерства освіти та науки від 04.07.2006 року про затвердження переліку вищих навчальних закладів для організації прийому на навчання осіб з обмеженими фізичними можливостями (вадами слуху), куди увійшли 10 вищих навчальних закладів України [7]. Сподіваємося, що з наступної вступної кампанії справи щодо прийому осіб з вадами слуху будуть кращими. А поки що пропонуємо проаналізувати таблицю (табл. 1), яка дає змогу побачити скільки нечуючих студентів навчається станом на 01.10.2006р. в 10 зазначених вищих навчальних закладах України, які увійшли у вищезгаданий перелік.

Табл.1 Кількість студентів з вадами слуху, які навчаються у 10 вищих навчальних закладах України I -IV рівня акредитації

№	Навчальний заклад	1 курс	2 курс	3 курс	4 курс	5 курс	Всього
1. Університети, інститути							
1.	Національний технічний університет „Київський політехнічний інститут”	14	13	15	7	6	55
2.	Національний педагогічний університет тел. М.П.Драгоманова (м. Київ)	5	4	10	5		24
3.	Національна металургійна академія (Дніпропетровськ)	11	22	11	13	4	61
4.	Київський національний університет технології та дизайну	-	-	6	6	5	17
В С Ь О Г О:		30	39	42	31	15	157
2. Технікуми, коледжі							
1.	Донецький технікум промислової автоматики	12		12	10	9	43
2.	Житомирський технологічний коледж	14					14
3.	Запорізький електротехнічний коледж	-	-	-	-		
4.	Київський промислово-економічний коледж Національного авіаційного університету	-	-	-	-		
5.	Київський державний технікум легкої промисловості	14	20		13		47
6.	Харківський машинобудівний коледж	-	-	-	-		
В С Ь О Г О:		40	20	12	23	9	104
Р А З О М:							261

Ця таблиця, звичайно, не відображає повної кількісної картини навчання нечуючих студентів. Насправді, за даними УТОГ станом на 01.10. 2006р. у вищих навчальних закладах України I –IV рівнів акредитації навчається біля 1134 осіб з вадами слуху (див. табл. 2).

Табл. 2 Кількість студентів з вадами слуху, які навчаються у вищих навчальних закладах України I -IV рівня акредитації (по курсах)

№	Навчальний заклад	1 курс	2 курс	3 курс	4 курс	5 курс	6 курс	Всього
1. Університети, інститути								
1.	Міжнародний університет розвитку людини „Україна”	30	34	47	26	9	11	157

2.	Національний університет ім. Т.Г. Шевченка				1			1
2.	Національна металургійна академія (Дніпропетровськ)	11	22	11	13	4		61
3.	Національний технічний університет „Київський політехнічний інститут”	14	13	15	7	6		55
4.	Національний педагогічний університет тел. М.П. Драгоманова (м. Київ)	5	4	10	5			24
5.	Київський національний авіаційний університет	-	3	-	-	-		3
6.	Національна Академія мистецтв (м. Київ)	-	-	1	-	-		1
7.	Київський національний університет фізичного виховання і спорту	-	-	13	6	2		21
8.	Київський національний університет технології та дизайну	-	-	6	6	5		17
9.	Київський національний університет культури та мистецтва	-	11	2	-	-		13
10.	Київський національний університет харчових технологій	-	-	-	1	-		1
11.	Київський інститут декоративно-прикладного мистецтва	-	1	-	-	-		1
12.	Кіровоградський Національний технічний університет	-	-	1	-	-		1
13.	Миколаївський університет культури	-	-	-	1	-		1
14.	Міжнародний економіко-гуманітарний університет „РЕГГ” (м. Рівне)	3	-	1	2	-		6
15.	Сумський державний педагогічний університет	-	2	-	-	-		2
16.	Харківська державна академія фізичної культури і спорту	2	-	2	1	6		11
17.	Харківський національний економічний університет	-	1	-	-	-		1
18.	Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди	2	-	-	-	-		2
19.	Чернівецький Буковинський фінансово-юридичний інститут	-	1	-	-	-		1
20.	Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій праці України	8	8	10	6			32
21.	Долинський університет дизайну (Івано-Франків.обл.)			1				1
22.	Івано-Франківський медичний університет	1						1

23.	Запорізький Національний університет		1			1		2
24.	Запорізький гуманітарний університет „ЗІДМУ”		1		1			2
25.	Хмельницький національний університет		9					9
26.	Луганський національний педагогічний університет ім. Т.Г. Шевченка				1			1
В С Ь О Г О:		76	111	120	77	33	11	428
2. Технікуми, коледжі								
1.	Дніпропетровський державний політехнічний технікум		14	1				15
2.	Житомирський базовий медичний коледж	7	8	6				21
3.	Житомирський технологічний коледж	14						14
4.	Ужгородський коледж мистецтв ім. Ерделі		2	1	3			6
5.	Запорізький електротехнічний коледж	1						1
6.	Донецький технікум промислової автоматики	12		12	10	9		43
7.	Кіровоградський машинобудівний технікум при Кіровоградському Національному технічному університеті			1				1
8.	Київський технікум легкої промисловості	14	20		13			47
9.	Київський економічний коледж при Київському національному університеті технологій та дизайну		8					8
10.	Київський державний коледж естрадно-циркового мистецтва	2	1	1	1			5
11.	Луганський коледж культури і мистецтва		1					1
12.	Луганський коледж Східноукраїнського університету ім. Даля			1				1
11.	Львівський державний медичний коледж	16		10				26
12.	Львівський професійний художній коледж	13	5					18
13.	Рівненський медичний коледж		1					1
14.	Харківський текстильний технікум		1		1			2

15.	Харківський медичний коледж №2	8	8	8	8			32
16.	Херсонський державний медичний коледж	19	28	59	21			127
17.	Чернівецький державний технікум технології виробництва та економіки	1						1
В С Ь О Г О :		107	97	100	57	9		370
3. Професійні училища								
1.	Сімферопольське професійно-технічне училище №38		1	9				10
2.	Житомирське вище професійне училище-інтернат	11						11
3.	Запорізьке вище професійно-технічне училище № 27	18	19					37
4.	Мелітопольське культпросвітучилище	1						1
5.	Івано-Франківське професійно-технічне училище № 1	3						3
6.	Київське вище професійно-технічне училище № 26	41	40					81
7.	Київське професійно-технічне училище швейного та перукарського мистецтва № 46	8	16					24
8.	Київське вище професійно-технічне училище № 33	14						14
9.	Самбірське професійно-технічне училище - інтернат професійної реабілітації учнів-інвалідів	1	1	5				7
10.	Миколаївське професійно-технічне училище № 24	3	8					11
11.	Одеське вище професійне училище сфери послуг	15	7					22
12.	Одеське професійно-технічне училище № 5 при Одеській національній юридичній академії	24	17	1	5			47
13.	Одеське вище професійне училище автомобільного транспорту № 27	12						12
14.	Одеське художнє училище ім. Грекова	1						1
15.	Одеське медичне училище	1						1
16.	Решетилівське швейне училище			2				2
17.	Підгаєцьке професійно-технічне училище			1				1
18.	Харківський професійний ліцей швейних технологій		11					11

19.	Харківський професійний ліцей будівництва	19	13				32
20.	Харківський центр професійної освіти №2	12					12
21.	Луганське обласне ПТУ – інтернат	14	19				33
22.	Донецьке вище ПТУ №67	2					2
23.	Кримське художнє училище			1	1		2
В С Ь О Г О:		200	152	19	6		377
Р А З О М :							1175

Аналізуючи табл.2, зазначаємо, що найбільша кількість студентів з вадами слуху навчається у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини „Україна”, що не може не радувати. Але кількість ще не означає якість навчання. Якщо в державних навчальних закладах закладена фундаментальна основа навчання, є точні вимоги навчання до студентів, є відповідна література для опрацювання, ведуться чіткі лекції і надаються відповідні конспекти, то університет „Україна” похвалитися цим поки що не може. Якість навчання в цьому закладі на порядок нижче. Мова про це йшла на засіданні Об’єднання нечуючих педагогів України наприкінці 2005 року, де обговорювалися результати відвідин представниками ОНП деяких занять у цьому навчальному закладі. Підставою для цього були неодноразові звернення самих нечуючих студентів, які навчаються в університеті „Україна”. Можливо, негативну роль відіграють недосвідчені кадри, відсутність певної літератури, певних чітких умов щодо навчання. Також чомусь за дипломом університету „Україна” неможливо працевлаштуватися за фахом. Посилаюсь на випускників полтавської філії названого університету, яким згідно буклету цього навчального закладу гарантувалася робота за фахом „соціальний працівник” на посаді вихователя спеціального навчального закладу для дітей з вадами слуху, що не зовсім відповідає державному класифікатору. Тому деякі випускники полтавської філії змушені були вдруге стати студентами вже Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова, щоб нарешті здійснилася їхня мрія. Звичайно,

треба враховувати, що університет „Україна”, по суті, молодий навчальний заклад і в нього все попереду. Також не можна не сказати про те, що в основі його створення була закладена гуманістична мета – надання особі з фізичними вадами можливості здобути вищу освіту, що передбачало вже врахування специфіки інвалідизації, чого не можна сказати за інші державні університети.

Питання працевлаштування – болюча проблема всіх, без винятку, осіб з вадами слуху, які на руках мають дипломи про закінчення вищих навчальних закладів України I-IV рівнів акредитації. В далекому минулому випускники, в тому числі і з вадами слуху, мали направлення і гарантовану роботу. Тепер цього, на жаль, немає, бо держава фактично не гарантує реальну роботу для нечуючих випускників вищих навчальних закладів, оскільки відсутні юридично механізми цього гаранту. Однозначно, що особи з вадами слуху у нашому суспільстві мають нерівні можливості порівняно з особами з нормальним слухом. На рівні держави приймається багато законодавчих актів, особливо з працевлаштування . але вони, на жаль, не враховують специфічні умови глухих і, як наслідок, виникає ситуація, коли закони є, але вони не сприяють глухим у вирішенні проблеми працевлаштування. Ми думаємо, що ні один центр зайнятості України не в змозі надати інформацію про взяття на облік глухої особи з вищою освітою і надання їй роботи. Скільки випускників Херсонського медичного коледжу бродять по просторах України в пошуках роботи за фахом „зубний технік”, хоч стоматологічні клініки та фірми виростають на кожному кроці? Скільки їх обирає вже робітничу професію, щоб прогодувати себе, свою сім'ю (бо всім уже за 25 років), або знову йдуть вчитися на іншу спеціальність з надією в майбутньому працювати за іншим фахом? Точних відомостей нема і в УТОГ.

Ми сподіваємося, що спільними зусиллями Міністерства освіти і науки, Міністерства соціальної політики і праці та Кабінету Міністрів разом з Верховною Радою будуть прийняті не чергові закони, а зроблені реальні кроки щодо покращення реального становища навчання осіб з вадами слуху в Україні, щодо отримання ними відповідної освіти та щодо гарантування їм роботи відповідно до обраного фаху. Адже будь - яка держава, яка прагне називатися

високорозвиненою і цивілізованою, дбає про своїх громадян, якість та зміст життя осіб з фізичними вадами у неї завжди на контролі.

Бібліографія:

1. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»: За станом на 1 січ. 2005 р. / Верхов. Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2005. – С. 2.
2. Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями: Указ Президента України від 1 червня 2005 р. № 900/2005 // www.president.gov.ua/ru/documents/2753.html
3. Про заходи щодо забезпечення працевлаштування молоді: Указ Президента України від 06.10.1999 р. № 1285/99 // www.nbuv.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-2/txts/soc/05nnprru.pdf.
4. Адамюк Н.Б. Свій серед чужих, чужий серед своїх // Наше життя. – 2005. – № 35. – С.
5. Засенко В.В. Сучасні проблеми теорії і практики навчання дітей з особливими потребами // Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (українсько-канадський досвід): Матеріали міжнар. конф. – К., 2004. – С. ???
6. Збірник матеріалів I Всеукраїнської конференції з питань навчання глухих в Україні [9-10 черв. 2000 р., м. Київ] / Упоряд.: Ю.П. Максименко та ін. – К.: Укр. т-во глухих, 2001. – 227 с.
7. Наказ Міністерства освіти та науки України від 04.07.2006 р. № 504 «Про затвердження переліку вищих навчальних закладів для організації прийому на навчання осіб з обмеженими фізичними можливостями (вадами слуху)» // www.mon.gov.ua/education/higher/rozv/2006/18_12.doc; www.mon.gov.ua/laws/list_1_9_550.doc.
8. Збірник матеріалів Першої Всеукраїнської конференції «Проблеми реабілітації інвалідів зі слуху в Україні на сучасному етапі та можливі шляхи їх вирішення» / Укр. т-во глухих; Упоряд.: Ю.П. Максименко та ін. – К., 2003. – 312 с.
9. Програма професійної підготовки інвалідів зі слуху і зору у вищих навчальних закладах I–IV рівнів акредитації: Затверджена спільним наказом Міністерства освіти і науки України від 17.11.2003 р. № 764 та АПН України від 17.11.2003 р. № 55 // www.mon.gov.ua/laws/R_kol_27_03_04.doc.
10. Програма спеціальних загальноосвітніх шкіл для глухих дітей «Українська жестова мова». 1–4 класи». – К., 2004. – 48 с.
11. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 20 груд. 1993 р. № 48/96 [переклад укр. мовою] // *Официальные отчеты Генеральной Ассамблеи, сорок восьмая сессия, Дополнение № 49 (A/48/49)*. – С. 292-306.
12. Статут ОНП – К., 2001. – 6 с.
13. УТОГ від з'їзду до з'їзду: 2001–2005 роки // *Соціальні питання: Інформ. довідн.* – К., 2006. – С. 8

Дані про автора:

Адамюк Наталія Борисівна – науковий співробітник лабораторії жестової мови Інституту спеціальної педагогіки АПН України м. Київ